I-B-8235

Biblioteca
Universităţii Iaşi

I B-8235

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

1171/921

FOI VOLANTE

GEORGE SION

UNIVERSITATEA
"IAȘI"

MOLDOVA ROMANTICA

670755
B.C.U. IAȘI

IAȘI
EDITURA „VIAȚA ROMÎNEASCĂ" S. A.
1921

PREȚUL 2 LEI

Viața Romînească

Revistă literară și științifică

Apare lunar cu cel puțin 160 de pagini

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA:
IAȘI, STR. LĂPUȘNEANU 33

Prețul abonamentului este:

IN ȚARĂ:

Pe un an	100 lei
Pe jumătate an	50 „
Un număr	10 „

Pentru Societăți comerciale, financiare și autorități, abonamentul pe un an este de 200 lei.

IN STRĂINĂTATE:

Pe un an	140 lei
Pe jumătate an	70 „
Un număr	14 „

BCU STEFAN CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

GEORGE SION

ÎNREGISTRAT
14 APR 1942
Biblioteca Universității Iași
1171/1921

1171/921

MOLDOVA ROMANTICA

NUNTA LUI BEIZADEA GRIGORE. — CUCOANA MARGHIOLIȚA.

IAȘI
INSTITUTUL „VIAȚA ROMÎNEASCĂ". S. A.
1921.

D. 605.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII IAȘI

NUNTA LUI BEIZADEA GRIGORE

. . . . . .

Fiindcă am vorbit de primele mele relaţiuni cu Negruzzi, să spun şi o curioasă aventură ce a avut el pe timpul acela, mai ales că aceasta poate da o idee mai bună despre epocă.

Se întorseseră din străinătate, unde fuseseră pentru studii, fiii lui Mihai-Vodă Sturdza. Amîndoi avînd ranguri militare, capatate fără să fi fost vreodată subt vreun stindard sau în vreo cazarmă, cel mai mare Dimitrie fu pus în capul armatei, — cu numele de Hatman, sau ministru de războiu. Armata Moldovei avea atunci un tun, două sute de lănceri, vreo şase sute de soldaţi de infanterie şi o barcă canonieră (fără tunuri) la Galaţi. Avea ce comanda Hatmanul!

Fiul al doilea, Beizadea Grigore, frumos, voinic, spiritual, cu aer şi educaţiune în adevăr prin-

ciară, nu găsi funcţiune care să convie îndestul temperamentului său înfocat şi spiritului său zburdalnic. Neputîndu-se pune în perfectă armonie ideile lui moderne cu ideile vechi şi ruginite ale tatălui său, negăsind un orizont destul de larg pentru dezvoltarea activităţii şi inteligenţii sale care aspira să domineze peste o lume mai întinsă, neaflînd înfine în societatea eşană elemente care să corespundă idealurilor sale,—manifesta dorinţa de a se retrage la ţară, pentruca să-şi mai complecteze studiile într'o viaţă mai mult contemplativă. Vodă îi aprobă dorinţa şi îi şi dete în posesiune una din cele mai frumoase moşii de pe valea Jijiei, numită Perienii, pe care erau case mari domneşti, ocolite cu ziduri masive ca de cetate, grădini, parcuri şi altele. Acolo fiul de domn, în apartamentele splendid mobilate şi într'un confort ce nu lasa nimic de dorit, ducea viaţă de anahoret excentric şi de filozof somptuos. Acolo şedea zile întregi cu capul între cărţi, după ce dimineaţa făcea cîte o oră gimnastică, iar cînd se simţea cuprins de urît, se scula şi, ca un leu ce scapă din colivie, eşea afară, încăleca pe cîte un cal sireap şi pleca peste cîmpi în fuga mare, trecînd dealuri şi văi, sărind peste gîrle şi ponoare, şi ucizînd cu un bun pistol ce avea, aci o rîndunică, aci o turturică, aci o cintiţă, aci o

giscă, aci un porc al vreunui ţaran, pe care apoi le plătea de cinci ori mai mult decît făceau.

Intr'una din nebunele sale cavalcade, într'o zi s'a pomenit într'un sat pe care nu-l mai văzuse. Intrebă al cui e satul: i se spuse că este al lui C. Negrutzi. Merse la curte, se prezentă proprietarului şi astfel legă cu el cunoştinţă, care apoi ajunse o intimă amiciţie. Negruzzi, care din cauza unei nuvele ce publicase într'o revistă atuncea, pierduse postul şi trăia caşi exilat la ţară, nu întîrzie de a-i întoarce vizita. Este primit în salon. Acolo dă peste o damă frumoasă şi elegantă, care se părea absorbită în lectura unei cărţi ce ţinea în mînă. Pănă a nu apuca însă a se apropia de ea şi a-i vorbi, intră pe o uşă din dreapta Beizadea Grigore, care numaidecît îl prezentă acelei dame declinîndu-i numele şi pronumele, iar lui îi zice: *„J'ai l'honneur de vous presenter Madame la contesse de Dasch, ma fiancée."* La auzirea acestui nume, Negruzzi a rămas uimit şi nu ştia ce să creadă: era oare romanciera ale cărei opere le cetise? Iată întrebarea ce mai întăiu făcu (în romîneşte) princiarului ei logodnic. Acesta îi răspunse afirmativ.

Contesa Dasch ramase încîntată de cunoştinţa aceasta, fiindcă pentru prima oară da peste un om cu care putea vorbi literatură, în locul unde

se vedea ca exilată. Negruzzi ramase nu mai puţin încîntat de cunoştinţa acestei persoane, care în societăţile cele mai înalte putea să strălucească cu spiritul şi distincţiunea sa. Dar cînd voi să plece dela Perieni, fu uimit auzind ruga ce-i făcea Beizadea Grigore, ca să nu spue nimănui c'a întîlnit la el pe contesă, fiindcă Vodă nu ştie nimic, şi trebue mai întăiu să-l prepare, pentruca să-i capete consimţimîntul.

Nu trecură multe zile şi, într'o duminică dimineaţa, Negruzzi se pomeni invitat împreună cu doamna la prînz la Perieni. Nu putea refuza. Fură primiţi cu braţele deschise, dar ceiace li se păru curios era că văzură pe contesă în toaletă de mireasă. Beizadea Grigore, care şi el era îmbrăcat de gală, descurcă lucrul spunîndu-i lui Negruzzi că l-a poftit anume pentruca să-l cunune; că înainte de a cerca să capete consimţimîntul tătîni-său s'a gîndit că ar fi mai rău dacă ar întîmpina un refuz şi deci s'a decis a pune pe Vodă în faţa unui fapt împlinit. S'a cercat să refuze bietul Negruzzi, pe motiv că se temea de urgia lui Vodă, dar în fine n'a putut scapa; şi fiindcă erau toate lucrurile pregătite şi mai tot satul adunat la biserică (din ordinul Beizadelei), Negruzzi dînd braţul contesei şi Beizadea doamnei Negruzzi, se coborîră şi merseră la biserică,

care era în parcul din dosul casei. Acolo preotul, care sta gata învestmîntat, nu voi a procede la cununie pănă nu i se va da Peciul*; drept peciu însă i se arătă o gură de pistol care-l amenința de va stărui în refuz. Așa văzînd, preotul își luă inima în dinți, și cu jumătate voce cîntă „Isaiea dănțuește", după care părechea princiară mai întăiu asistă la o horă mare de țarani ce se făcuse în bătătura din fața castelului, apoi se urcă sus spre a se pune la masă.

Nu dură mult însă fericirea dela Perieni. Popa adouazi se repezi la Mitropolie și raportă despre pozna ce a făcut. Mitropolitul era cît pe ce să pue să-l radă și să-l răspopească, fiindcă a cununa fără *Peciu* era o greșală care cu niciun cuvînt nu se poate erta unui popă. Cu toate acestea a găsit cu cale ca mai întăiu să aducă la cunoștința lui Vodă faptul.

Această noutate pentru Vodă a fost o lovitură de trăsnet. Nu se aștepta să vadă pe fiul său rebel pănă la așa grad. A se însura fără a-i cere consimțimîntul, fără a-i spune nimica, era un ce enorm, fără precedent în familia sa. A se însoți el pravoslavnic, cu o străină de altă lege,

* Așa se numea Iidula sau cartea domnească care ordona a celebra cununia cuiva.

era ceva care se împaca şi mai puţin cu credinţele sale religioase. A se lega apoi cu o femee care, prin faptul chiar de a se mărita în mod clandestin, părea a proba mai mult că era o contesă imaginară, i se părea ceva monstruos şi nedemn pentru poziţiunea sa socială. Deaceia declarîndu-l de fiu nesupus şi călcător de cele sfinte prin aceia că a violentat pe preot pentruca, în contra legii, să celebreze o cununie netolerabilă, ca părinte şi ca Domn, decretează anularea căsătoriei, şi supunerea sa la o pedeapsă disciplinară, care va rămînea să se determine dupăce va fi adus la casa părintească.

După această deciziune, şi paternă şi domnească, într'o bună dimineaţă, în zori de ziuă, palatul dela Perieni se pomeneşte asediat de cei două sute de Lănceri ce compuneau cavaleria noastră. Servitorii abia avuseră timp să deştepte pe Beizadea, şi acesta abia avuse timp să dea ordin ca să încue poarta, spre a opri intrarea asediatorilor. Beizadeaua, dupăce se îmbracă, merge la poartă. Acolo Prefectul districtului, care venise cu forţa armată, îi spune că are ordin să-l ridice şi să-l ducă subt pază la Măria Sa Vodă.

„Mergi de spune, îi răspunde prefectului, că nu s'a născut încă omul care să pună mîna pe

Beizadea Grigore, şi că el nu se predă pe cît va fi în viaţă". Totodată, se făcu cunoscut că cel dintăiu om ce ar cuteza să treacă peste ziduri sau să intre pe poartă, cu sila, va fi ucis.

Castelul este asediat cîteva zile. Nimeni nu avea voe din afară să intre, dar nici vreo pornire ofensivă nu se făcea asupra lui. Porţile, închise şi încuiate, mai erau păzite de cîţiva arnăuţi şi oameni credincioşi. Celor din năuntru însă li se permitea să iasă; şi, în adevăr, ajungînd a se împuţina proviziunile de mîncare, cei mai mulţi oameni de ai casei, cîte unul, cîte unul, se strecurară afară. Cînd se văzu în fine că servitorii cei mai indispensabili, precum bucătari, vizitii, feciori dezertează, cetatea trebuia să se predea, forţa lucrurilor o silea la aceasta. Deci într'o dimineaţă s'a văzut deschizîndu-se poarta şi Beizadea Grigore, cu o carabină atîrnată în bandulieră, cu 4 pistoale la cobur şi cu sabia goală în mînă, călare pe cel mai salbatec armasar ce avea, ese în galop apucînd calea spre pădure. Cîţiva lăncieri se făcură că se iau după dînsul, dar după ce-l perdură din ochi, se întoarseră. Arnăuţii din lăuntru se predară. Prefectul intră neîmpedecat, iar contesa Dasch, făcîndu-şi bagajele mai repede decît ar fi conceput subiectul unui roman, fu urcată cam fără voe

într'o braşoveancă care aştepta această misiune; şi escortată de doisprezece lănceri, apucă calea Bucovinei: pela Mamorniţa trecu la Cernăuţi, unde a căzut bolnavă din cauza emoţiunilor şi a scuturăturilor braşovencii. Acolo nefericita romanţieră a zăcut vreo trei luni, şi numai vînzîndu-şi parte din sculele preţioase şi-a închipuit mijloace spre a se întoarce la Paris.*

E de prisos, poate, a spune că Beizadea Grigore s'a dus întins la Iaşi ca să cerce a capata ertarea tatălui său. Vodă i-a acordat-o, însă cu condiţiune de a nu se mai gîndi la contesă şi de a merge numaidecît la Bucureşti, unde se întocmise lucrurile pentruca să se însoare cu fata lui Mihalache Ghica, ceiace a şi făcut.

Rog pe Beizadea Grigore să mă erte de orice omisiune sau erori voiu fi comis în naraţiunea acestei nebunii a tinereţelor sale. Dar eu aşa am apucat-o dela răposatul meu amic Negruzzi.

---

* Răposatul Negruzzi păstra cu religiozitate manuscrisul unui roman scris la Perieni, ce i l-a dat ca suvenire nobila sa fină.

CUCOANA MARGHIOLIȚA

Intr'una din zile, ca copist în Departamentul din lăuntru, mi-a venit rîndul să fac *deiurna* la d. Ministru, adică să stau toată ziua acasă la el pentru afacerile eventuale ale serviciului. Grozav îmi bătea inima cînd mă urcam pe scara casei marelui Logofăt Costache Sturdza (unde astăzi este şcoala militară); nu ştiam ce figură voiu face eu în faţa unui personaj aşa de mare, mai ales că auzisem că este foarte sever şi cu toane de om excentric. Am intrat cu toate acestea în salonul cel mare, şi am spus unui scriitor că eu sînt *dejurna* dela Minister. N'a trecut mult şi m'am pomenit chemat în lăuntru. Dupăce am traversat un salonaş şi un mic cabinet, am intrat într'o cameră mare, unde am înţeles că era camera sa de culcare. Excelenţa Sa era în halat. Un bărbier, care îl răsese, îi da cel din urmă perdaf. Cum mă văzu, îmi arătă un scaun şi mă

învită să şed. După ce termină cu bărbierul, mă întrebă cum mă cheamă şi apoi, spuindu-mi că cunoaşte pe tatăl meu, se aproprie de mine, mă apucă de barbă şi cu un aer desmierdător îmi zice: „Frumos băet! Sameni cu tată-tău, cînd era tînăr; dar pacat că te laşi netuns şi neras, ca Lăeşii... Şezi colea... Bărbier, pune-te şi tae-i pletele şi barba... fă-mi-l frumos!" După aceste vorbe, trecu în altă cameră, ca să se îmbrace.

Mă aflam în mînă cu un vraf de hîrtii, pe care trebuia să le subscrie Excelenţa Sa. De nu aveam sarcina aceasta, prin urmare şi responsabilitatea, aşi fi rupt-o de fugă ca să scap de asemenea bajocură: ţineam la pletele mele, nu numai fiindcă îmi sta bine cu ele, dar apoi era moda de a le purta aşa; fără de plete lungi, n'aşi fi avut aer de liberal şi patriot naţional; barba iarăşi îmi era prea scumpă, fiindcă era virgină şi nu făcuse cunoştinţă cu briciul. Ce n'aşi fi dat atuncea să fi găsit o gaură de şarpe pe care să pot intra, sau o gură de puţ pe care să m'arunc! Bărbierul deşi părea a compătimi cu mine, mă sfătui să nu fac cumva pozna să mă opun, căci Cuconu Costache este foarte ciudat cînd îl supără cineva. Deci cu durere de inimă mă pusei pe scaun: pletele mele într'o clipă zburară pe jos; iar barba mea cea frumoasă,

pierdută prin clăbuci de săpun, se rostogoli în ligheanul bărbieresc. Cînd mă uitai în oglindă, nu mă cunoscui şi, cu stringere de inimă, blestemai ora care mă adusese în serviciul Departamentului din năuntru.

Abia terminasem de a-mi curăţi surtucul de păr, şi Marele Logofăt veni. Mă examină şi cu aer de satisfacţiune, zise:

„Ei, vezi? acuma eşti bine. Nu te bucuri?

— Nu prea, cocoane Costache, căci îmi plăceau mult pletele şi barba.

— Dar pentruce, mă rog?

— Pentrucă aceste le consider ca semnele bărbăţiei mele; şi precum leului şi calului, cred că nu le-ar şedea bine dacă li s'ar tăia coamele, tot aşa mi se pare că nici unul n'ar trebui să-şi tundă aceste ornamente de virilitate. De omul spîn sau chel, nu rîde toată lumea? Apoi în toate tablourile care ne reprezintă pe strămoşii noştri romani, nu-i vedem cu plete şi cu barbe?

— A, dar multe idei ai d-ta! Acum vrei să arăţi că-mi eşti roman? ha, ha, ha! roman! auzi, roman!"

Şi hohotele marelui logofăt nu mai încetau; aşa că mă temeam că nu cumva să-i abată a-mi trage cîteva, sau a mă trimite la Poliţie. Pen-

truca să-i îmblînzesc ceva pornirea, zisei cu un aer de jale:

„Acum, pe lîngă altele, trebue să am şi cheltuiala bărbieriei.

— De cheltuială e vorba? N'ai să cheltueşti nimica. Bărbierul meu nu-ţi va lua niciodată plată. Vino..."

Mă trase în cabinetul de lucru, îi cetii hîrtiile ce adusesem; le subscrise; mă puse să-i cetesc nişte jalube ce primise; mă complimentă că cetesc bine; apoi îmi spuse ce fel de rezoluţiuni să pun pe ele. După aceasta eşi, lăsîndu-mă ca să pun rezoluţiunile şi spunîndu-mi ca să vin cu ele în salonul cel mare.

Pus pentru prima oară la asemenea încercare, am întîrziat mai o oră pănă să termin, căci mă temeam să nu fac vreo greşală de stil sau vreo altă bazaconie. Apoi luînd hîrtiile, trecui în salon unde găsii pe boer stînd de vorbă cu un alt boer ce şedea peste drum de poarta sa. Acesta era Hatmanul Toderaşcu Balş, pe care-l cunoşteam şi eu din vedere. Cum mă văzu, îmi zise să mă apropii şi să cetesc ce am scris.

„Bravo, — îmi zise, — bine ai înţăles ce ţi-am spus, şi frumos ai scris. Cum văd, ai semne de procopseală. Adă condeiul să iscălesc."

Ducîndu-mă să-i aduc condeiul, îl auzeam po-

vestind în limba franceză vizitatorului său cum a pus de m'a tuns şi m'a ras. Dupăce m'am întors cu condeiul, boerul Hatman a început să rîdă şi el de mine.

„Ei apoi? Ce-a să zică *iasta ceia* tată-tău? Are să te cunoască? Ai ramas fără *iasta ceia*— barbă şi plete."

Nu ştiu ce am zis, dar eu auzindu-l repetînd la fiecare cuvînt *iasta ceia*, am început a rîde înfundat, iar după rîsul meu a început şi ministrul meu să rîdă cu o voioşie zgomotoasă.

Cînd voii a mă retrage, bătrînul îmi spuse ca să duc hîrtiile la Departament, dar să mă întorc iarăşi, făcîndu-mi cunoscut că, fiind mulţămit de mine, mă opreşte ca dejurnă în permanenţă, cu serviciul pe lîngă el.

Această notificare, deşi avea aerul de favoare, nu-mi prea plăcu. Mi-am închipuit că Marele Logofăt voeşte să mă înregistreze între oamenii casei sale, ceiace nu corespundea cu ideile mele liberale şi independente. Cu toate acestea, a trebuit să mă resemnez caşi la sacrificarea pletelor şi a barbei.

Cînd mă întorsei dela Minister, unde am anunţat şefului meu ordinul Excelenţei Sale d-lui Ministru şi Cavaler al mai multor ordine, în anticameră mă văzui întîmpinat de doi tineri bine

îmbracaţi şi dichisiţi, care mi se recomandară ca oameni ai casei: Unul Dim. Codreanu, comptabil, iar altul *Scarlat Clemente*, ajutorul său. Ei îmi spuseră că boerul i-a avizat cum că eu sînt *dejurna permanent*, şi că mi-a preparat şi o cameră destinată anume pentru locuinţa mea. Aceşti domni mă felicitară de norocul ce am avut ca să intru în favoarea boerului, asigurîndu-mă că el, deşi firea îl arăta cam sever şi fudul, dar era cel mai bun suflet ce poate avea un om pe pămînt.

Acuma aşteptaţi-vă, iubiţi lectori, la o lungă naraţiune despre această mare casă boerească, cu care am venit din întîmplare în contact, şi în care am făcut atîtea cunoştinţe şi am văzut atîtea lucruri aşa de curioase, încît s'ar părea necrezute în zilele noastre.

Trei boeri, mai mari între cei mari, avea Moldova pe la începutul acestui secol. Unul era Canta Deleanu, altul Săndulache Sturdza, şi al treilea lordache Rosnovanu. E bine să se ştie însă că aceştia n'au ajuns mari prin niscai fapte mari care să fi ilustrat numele lor; nici lucrări de geniu n'au eşit din creerii lor, nici descoperiri de lumi nouă n'au făcut, nici vreun praf de puşcă n'au inventat, nici războinici viteji

nu s'au aratat, nici monumente neperitoare pe urmele lor n'au lasat, nici pămîntul patriei cu sîngele lor n'au stropit, nici cu vreo glorie nu s'au distins. Nimica alta n'au făcut decît că au apucat averi mari dela părinţii lor, averi în mare parte dobîndite prin moştenire, prin hrăpire, sau prin injustiţie. Şi erau mari, fiindcă aveau moşii multe şi mari, turme mari de vite şi de ţigani, case mari şi somptuoase, înfine trecere mare în ţară, înaintea Domniilor şi înaintea străinilor năvălitori.

Logofătul Costache Sturdza, fiul logofătului Săndulache Sturdza, avea peste şasezeci de ani pe cînd l'am cunoscut. Din prima căsătorie avea, pe lîngă o fată măritată cu Alecu Sturdza Miclăuşeanu, şi trei băeţi care fuseseră trimişi la Paris ca să înveţe şi acum se întorseseră în ţară spre a intra în cariere. Cel mai mare din aceştia, Săndulache, studiase legile şi era atuncea cel întăiu doctor în drept în Moldova. Al doilea, Alexandru, se ocupase cu ştiinţile diplomatice, iar al treilea, Iorgu, cu arta militară. Acum însă, marele logofăt se afla în a doua căsătorie cu o persoană a căreia viaţă bogată în peripeţii, dacă ar fi fost urmărită de niscai cronicari pricepuţi, ar fi lăsat posterităţii memorii voluminoase şi pline de interes.

Cucoana Marghioliţa, despre care voiu să vorbesc, era fiica marelui logofăt Dumitrache Ghica, proprietarul faimoasei moşii Comăneşti din districtul Bacăului, cu întindere colosală de două sute de mii fălci. Ea de bună semă s'a născut pe la începutul secolului, fiindcă pe cînd am avut fericirea de a o cunoaşte (1842), lumea zicea că era trecută de patruzeci de ani.

Cu toate acestea frumuseţa ei era încă atît de strălucită, încît nu i s'ar fi putut determina numărul anilor fără act de botez. Toate graţiile din Mitologie ii făcuseră parte din darurile lor fermecătoare: figură, corp, talie, spirit, toate erau în perfecţiune la dînsa; se putea zice că reprezenta idealul frumuseţii perfecte. Cu aceste daruri dotată de natură, cu educaţiunea îngrijită ce căpătase în sînul nobilei sale familii, cu frumoasa zestre ce avea în perspectivă, ea putea aspira la treapta cea mai înaltă a Ursitei: principii şi regii s'ar fi onorat să facă din ea o soţie. Cel mai distins tînăr ce era în Moldova pe atuncea, poetul Alexandru Beldiman, găsise în ea idolul adoraţiunii sale: el îi consacrase primele şi poate cele mai frumoase inspiraţiuni ale Muzei sale, pe care, vai! a trebuit să le distrugă, cînd a văzut că preferinţele ei s'au întors cătră altul. Nu doară că frumoasa fată era nesimţitoare pentru

acest tînăr, care avea şanse de a se face chiar domn în Moldova*; dar cînd a văzut că domnia (la 1822) s'a dat lui Ioniţă Sturdza, a preferat mai bine să se facă noră acestuia, în speranţa că fiul său poate să moştenească tronul. Deci n'a avut decît să şoptească un cuvînt, pentruca simplicisimul Beizadea Costache, să-i ceară mîna cu succes. Acesta apoi fiind cerut a se duce ca ostatic pentru asigurarea fidelităţii părintelui său către Poartă, Cucoana Marghioliţa s'a dus la Stambul, pentruca totodată să sperie Orientul cu frumuseţele ei. In adevăr, succesele ei au fost imense. Cavalerii cei mai străluciţi din Legaţiunile Puterilor europene, şi chiar unii din ambasadori se roteau împrejurul frumoasei moldovence ca albinele împrejurul rozetelor; şi se făceau certe mari, chiar sîngeroase, între cei ce aspirau la amiciţia sau favorile sale. S'a vorbit că însuşi seriosul Sultan Mahmud, care domnea pe

* Intre cei şase boieri care în urma evenimentelor Eteriei dela 1821 s'au trimis la Constantinopole pentruca să ceară a se numi un Domn pămîntean, a figurat şi poetul Beldiman. Se zice că vizirul, surprins de frumuseţa statuii şi chipului său, ar fi spus că el ar fi bun de Domn, Beldiman însă ar fi refuzat zicînd că se simte născut pentru viaţa contemplativă, iar nu pentru guvernarea ţării. La 1858 a mai fost un asemenea exemplu. Poetului Alecsandri i se oferea domnia din partea cîtorva reprezentanţi ai Moldovei. El însă a refuzat ca să facă parte de sorţi lui Cuza.

atuncea, văzînd-o într'o zi de paradă la Sfînta Sofia, ar fi fost fulgerat de vederea ei şi că, aflînd cine este, a trimes de a o aduce (împreună cu soţul ei), pentruca s'o admire de aproape; s'a vorbit chiar că Padişahul, într'un moment de esaltaţiune, ar fi invitat-o să viziteze haremul imperial; s'a vorbit, căci gura lumii este rea, dar nu s'a crezut niciodată ca marele Suzeran să cuteze a atenta asupra vasalei sale din Moldova, deşi a constatat că aşa giuvaer nu avea între comorile sale.

Sigur a fost numai că cocoana Marghioliţa ne mai putînd suferi nici vorbele lumii, nici poziţiunea sa de *zălog*, aflînd că în curînd era să se declare războiul între Ruşi şi Turci, după care ar fi trebuit să fie încarcerată în cele şapte turnuri, într'o bună dimineaţă a dezertat dela casa beizadelei şi, suindu-se pe o corabie ce pleca spre Galaţi, s'a întors la Moldova, doritoare de a vedea armatele ruseşti despre care auzise multe lucruri frumoase. Dorinţa aceasta n'a întîrziat de a se realiza. Ruşii viind într'o sară fără veste, au calcat palatul domnesc şi au ridicat pe Vodă, spre a-l trimite cu onoare căzăcească ca prizonier în Rusia. Cocoana Marghioliţa cu modul acesta scăpînd şi de socru, precum scăpase de barbat, s'a pus să cucerească pe Muscali pe ca-

lea diplomatică a ochilor ei. Se zice că în adevăr ea a şi făcut multe cuceriri printre generalii cei mai de frunte; şi astfel, ca supusă fidelă a Sultanului, a răzbunat victimele făcute de Ruşi, asupra Turcilor în atîtea războae sîngeroase.

După încheerea păcii dela Andrianopole, a făcut pace şi cocoana Marghioliţa cu Ruşii; s'a decis chiar a trece în Rusia cu un colonel sau general ce se numea Principele Muhanov, care voia s'o ia de soţie; dar certîndu-se şi cu acesta la Sculeni, tocmai cînd era să treacă frontiera, s'a întors la Iaşi, unde mulţi adoratori o aşteptau spre a se îndulci de bunele ei graţii.

Dintre toţi adoratorii, cel mai fericit a fost marele Logofăt C. Sturdza, carele a şi luat-o întru însoţire. Fericirea acestuia însă în curînd se văzu zguduită de marele vistiernic Nicolache Rosnovanu, carele, mai mult din încăpăţinare şi ciudă, s'a pus să ia cu asalt pe cocoana Marghioliţa. Căci trebue să spunem: între aceste două familii, a lui Sturdza şi a lui Rosnovanu, exista o ură seculară, care se lasa moştenire dela părinţi la fiii lor, întocmai ca ura dintre Montechi şi Capuleti, descrisă de nemuritorul Shakespeare. Rosnovanu, dominat poate de acest sentiment mai mult decît de graţiile cocoanei Marghioliţei, s'a încăpăţinat ca s'o posedeze cu

orice preţ, şi mai ales să facă lucrul cu zgomot pe cît se poate mai răsunător.

Marele Logofăt văzînd intenţiunile lui Rosnovanu, s'a crezut prudent să plece din ţară, calculînd că prin depărtarea persoanei ce era motiv de tentaţiune, va răci ostentaţiunile lui Rosnovanu. Deci făcîndu-şi bagagele şi luîndu-şi pasport pentru Rusia, a trecut, împreună cu cocoana, peste Prut şi apoi a apucat calea spre Odesa. Acolo luînd un apartament mare, la cel mai însemnat otel, s'a pus pe traiu ca un boer mare, punîndu-se în relaţiuni cu persoanele înalte, dînd prînzuri, organizînd partide de cărţi şi de petreceri, atît ziua cît şi noaptea, fără a cruţa nici o cheltuială, nici o osteneală. Aceste toate le făcea şi cu intenţiunea ca să distragă pe cocoana Marghioliţa, şi s'o facă a nu se gîndi la impertinentele stăruinţi ale lui Rosnovanu. Dar tocmai cînd îşi organizase viaţa mai bine, un personagiu nu mai puţin aristocratic din Moldova, care însă trecea subt nume de francez, se aşeza, în catul de jos al otelului, într'un apartament ce da spre bulevard, şi acolo el primea sările pe o damă pe care o punea chiar pe genunchii săi, fără a lasa perdelele şi fără a se jena de trecători. Cronica scandaloasă zicea că acea damă era chiar cocoana Marghioliţa, care se cobora în

momentele cînd marele logofăt era încurcat în partide de wist sau de alte jocuri de cărţi: şi escentricul coconul Nikolache o făcea aceasta într'adins ca doar va vedea lumea cu ochii cum punea el coarne marelui Logofăt. Iar cînd cronica repercuta asemenea lucruri şi le aducea până la auzul nefericitului încornorat, acesta se grăbea a-şi lua consoarta şi a pleca cu ea spre Moscova; apoi cînd se vedea iarăşi urmărit de Rosnovanu, care tot cam asemenea farse îi juca, apuca, pe rînd, spre Kiev, Varşovia şi Petersburg. Aceste peregrinaţiuni erau de natură a zdruncina echilibrul în finanţele marelui boer: fiecare strămutare îl costa preţul unei moşii, până cînd s'a pomenit că din zece moşii ce-i rămăsese dela părinţi, îi rămăsese numai Ruginoasa şi Todirenii, şi acestea încă ipotecate!

Aicea e locul să amintesc că, în mijlocul peregrinaţiunilor acestora, boerii noştri făceau şi politică de stat. Atit unul cît şi altul, introducîndu-se în sferele înalte ale societăţii din Petersburg, cercau a surpa creditul lui Vodă Sturdza, denunţîndu-l că prin abuzurile sale a nemulţămit ţara; aşa că ei înşişi ajunseseră a crede că Vodă e disgraţiat de Puterea Protectoare, că în curînd are să fie răsturnat, şi fiecare în parte spera că

candidatura sa poate să fie agreată de cabinetul Rusiei. Bătrînul Sturdza însă mai bine luminat prin confidenţele amicilor ce-şi făcuse, se asigură că deocamdată domnia era o păsărică pe care nu putea pune mîna, fiindcă Vodă avea proptele tari pe acolo. Deaceia văzînd totodată că situaţiunea sa privată merge către prăbuşire, se decise a se împaca cu Vodă, ca doară va putea să se echilibreze. Deci găsind prudent a lua dela oarecare persoane mari, recomandaţiuni bune către consulul rusesc şi către Vodă, se întoarseră în ţară rechemînd şi pe cei trei fii ce-i trimesese în străinătate pentru studii.

Mihai Vodă, care trimesese anume copiii săi spre a urmări demersurile celor doi pretendenţi, aflase că aceşti doi boieri mari, ocupîndu-se mai mult de fustele unei femei, se făcuseră mai mult ridicoli decît ameninţători pentru el. Deaceia, cînd a văzut pe marele Logofăt reîntors în ţară, departe de a-i face vre-o mustrare, îi spuse că demult îl aştepta, fiindcă patria avea nevoe de capacitatea şi experienţa sa: îl chemă numaidecît la preşedinţia consiliului de miniştri, oferind şi fiilor săi posturi şi favori.

Cam pe timpul acela avusesem scena cu pletele şi cu barba. Ce fericit era bătrînul logofăt! Ce casă mare, bogată şi îmbelşugată! Ce stră-

lucite mobile şi trăsuri! Ce splendoare şi ce lux la el şi la toată familia sa numeroasă! Toţi cei din casă, boerul, cocoana, fiii, aveau fiecare echipajurile lor de gală, de preumblare sau de dîrvală. In grajdul său nu erau mai puţin de douăzeci de cai, plus vaci şi bivoliţe de lapte. In şoproanele sale nu erau mai puţin de cincisprezece trăsuri. O slugărime incalculabilă: lachei, feciori, rîndaşi, vizitii, bucatari, camerişti, cameriste, romîni, nemţi, ţigani, ţigance, pentru toate serviciile, mişunau pe sus, pe jos, prin curte, în grădină, în toate părţile. In adevăr nici casa domnească nu dezvolta luxul, largeţa şi magnificenţa care se vedea în casa logofătului C. Sturdza. Singură casa lui Rosnovanu putea rivaliza cu aceasta!

Cînd pentru prima oară am fost chemat la masa marelui logofăt şi am dat ochii cu cocoana Marghioliţa, am ramas trăsnit la vederea frumuseţei şi a graţiilor ei. In adevăr, era ceva care nu mai văzusem, ceva ce nici putusem visa, ceva ce-mi închipuia în minte pe Ileana Cosinzeana, pe Elena lui Menelau sau pe Afrodita din Mitologie. De mi-ar fi adresat în minutul acela vre-o întrebare, ea sau chiar altul cineva, nu ştiu dacă buzele mele ar fi putut răspunde ceva. Noroc pe mine că a fost lume multă, şi nu s'a băgat

de samă mina de uimire ce voiu fi făcut atuncea: atîta ştiu că dupăce s'au pus toţi la masă, eu încă stam înlemnit neştiind ce se petrece în jurul meu, şi numai cînd un sofragiu mi-a împins scaunul subt genunchi, m'am aşezat la masă. Atuncea se vede că am făcut o mişcare neobişnuită, care a făcut pe cocoana să se uite la mine. Dupăce mă văzu, se plecă către boer şi-l întrebă în limba franceză, cine sînt. El îi răspunse că sînt un scriitor pe care voeşte să-l facă un fel de secretar, fiindcă am stil şi pricepere. L-a mai întrebat dacă eu ştiu franţuzeşte. I-a răspuns că nu ştiu, dar totodată mă întrebă pe mine:

„Ştii limba franceză, lorgule?

— Nu ştiu, fiindcă n'am învaţat la Academie; apoi boerii din clasa a doua, din care am onoare a face parte, nu se servesc de această limbă. Abia ştiu ceva greceşte, cît m'a învăţat mama.

— A fost greacă mama d-tale? întrebă cocoana, uitîndu-se la mine.

— Constantinopolitană, din Fanar, venită cu haremul lui Vodă Suţu."

Atuncea întorcîndu-se către boer, iarăşi zise: „C'est drôle comme on reconnaît tout de suite le sang grec chez quelqu'un, quand on l'en a.

— Mă ertaţi, coconiţă, zisei; eu nu sînt grec, sînt moldovan. Eu nu sînt vinovat dacă tată-meu a avut poftă să ia o greacă."

La aceste vorbe a rîs ceva cocoana Marghioliţa, iar boerul a dat nişte hohote care au răsunat poate pănă la scara de jos.

Astfel de unde credeam că această divină fiinţă trebuia să fie mîndră şi fudulă ca o zînă, văzui că era bună şi prietinoasă. Mai în toate zilele îmi adresa cite-o întrebare binevoitoare şi cîte o aruncătură de ochi care, nu ştiu de ce, mă făcea să mă roşesc pănă în vîrful urechilor. Într'o zi chiar îmi spuse că a aflat cum că fac versuri, că ei încă îi place poezia romînă, că a cetit multe, şi că i-aşi face plăcere să-i cetesc ceva.

Oricît mă ferii, răspunzîndu-i că ceiace a auzit era o calomnie, cu toate acestea m'am văzut silit să comit pacatul. Deaceia adouazi îi cetii o canţonetă satirică, intitulată *Filon*, după numele unui mare zăvod ce avea boerul. Această lectură îi făcu aşa mare plăcere, încît din fundul salonului, unde mă aflam numai eu, alergă fuga pănă la cellalt capăt (unde se afla barbatusău cu un grup numeros de oaspeţi), pentruca să spue ce a ascultat. După aceia am fost nevoit să mai cetesc canţoneta mea, oprindu-mă la fie-

care strofă hohotele veselului Logofăt, care atuncea m'a şi sărutat pe frunte, zicîndu-mi că are să-mi dea o recompensă. In adevăr, peste cîteva zile mă chemă şi-mi dete decretul de Pitar. Aceasta mă îndemna să fac o nouă satiră asupra rangului meu, care a produs iarăşi o nouă ilaritate pănă la lacrimi Marelui Logofăt.

. . . . . .

Casa marelui Logofăt era frecuentată aşa de mult, încît avea mai mult aerul unui otel de prima ordine. Se vedea o mişcare de trăsuri şi un *du-te-vino* neîntrerupt. Pănă la amiază veneau oamenii care aveau trebuinţă la primul-ministru al ţării. După amiază începeau vizitele de amici ale tuturor celor din casă.

Boerul, cocoana, cuconaşii, fiecare în parte, primeau în apartamentele lor, fără a şti unul vizitele care le primeau ceilalţi.

Cum se vor fi petrecut lucrurile nu ştiu, dar între vizitatorii asidui ai cocoanei, vedeam mai în toate zilele pe Visternicul Rosnovanu: el venea regulat între 3—5 ore, elegant, parfumat, totdeauna proaspăt ras ca un popă nemţesc, în trăsură deschisă trasă de patru cai înhamaţi ruseşte, fudul şi mîndru ca Peneş împăratul. Cei din casă şi chiar fiii marelui Logofăt, care ştiau că aceste vizite nu sînt desinteresate, nu-şi pu-

teau explica lucrul acesta. Se vorbea însă că se stipulase o convenţiune diplomatică între aceste înalte persoane, neratificată încă de opiniunea publică.

Intr'una din zile, cocoana Marghioliţa, în timpul prînzului declară venerabilului ei soţ că se simte prea obosită de sgomotul capitalei şi că ar vrea să se retragă pe vre-o două luni la Ruginoasa.

„Nimic nu te opreşte, dragă. Poţi să mergi cînd vrai.

— Aşi dori totodată să se facă rost, ca să nu-mi vie nimeni în vizită. Aşi vrea să nu văd pe nimeni altul decît doară pe vreunul din fiii tăi, care să-mi ţie companie.

— Va putea merge Săndulache. Îţi convine?

— Prea bine, dacă pe el nu-l contrariază aceasta.

— Nici de cum, zise gentilul tînăr. Eu încă aşi avea nevoe de a-mi termina nişte studii în linişte şi retras.

— Aşi voi foarte mult, zise cocoana, mai ales să scap de nişte vizite care mă importunează şi căror aici nu le pot închide uşa."

Această conversaţiune se urma în limba franceză, pe care toţi credeau că eu nu o cunosc. După prînz, am întrebat pe Iorgu, fiul lui cu-

conu Costache, cu care eram bun prietin, ce a înţeles din decisiunea cocoanei Marghioliţa, şi la ce vizite supărătoare făcea aluziune?

„Fleacuri! zise bunul Iorgu. Cocoana Marghioliţa crede că ne poate amăgi pe toţi cum amăgeşte pe bietul papa. Se face că vizitele lui Rosnovanu nu le poate suferi, pe cînd în realitate ea le provoacă."

In două-trei zile se făcură preparativele plecării. Se expediară patru-cinci căruţe mari harabagieşti, încarcate cu proviziuni, cu bagagiuri, baterii de cuhne şi slugărimea necesară. In urma acestora plecă şi cocoana cu fiul barbatului său, într'o caleaşcă închisă, cu doisprezece cai de poştă, pe un timp admirabil, care le promitea o viligiatură din cele mai plăcute.

Casa boerească dela Ruginoasa, de curînd transformată în castel de stil gotic, de curînd mobilată, dar până atunci nelocuită încă de nimeni, deodată se însufleţi ca prin farmec, în stare de a da ospitalitate chiar unui rege. Ilustra castelană îşi făcu intrarea în curte noaptea, la lumina a vre-o zece masalale aprinse şi în asistenţa a vre-o trei sute de oameni, ţarani şi ţarance, aduşi anume de arendaşul moşiei (un ungur), pentruca să-i ureze bună venire. Afară de aceasta, o gardă compusă din zece arnăuţi şi

cincizeci de plăeşi aduşi dela moşiile de munte ale boerului, au fost surpriza cea mai plăcută ce făcuse marele Logofăt adorabilei sale soţiii.

Nimica nu lipsea la confortabilul frumoasei locuinţi dela Ruginoasa. Nobila castelană putea să se bucure de viaţa contemplativă care o dorea fără să-şi obosască mintea cu ceva. Avea tot ce i-ar fi trebuit; nu avea nevoe se comandeze nimica. Serviciul în toate amănuntele se făcea cu promptitudine. Dejunurile, prînzurile îi ofereau tot ce putea pofti. De pe ferestrele castelului, spre cîteşi patru punturile cardinale, avea vederi frumoase şi variate spre a-şi desfata privirile şi a se putea lasa în reveriile cele mai plăcute: aci dealuri cu colnice, aci coaste cu crînguri, aci cîmpii cu o vegetaţie luxuriantă; iar împrejurul casei o grădină imensă cu alei artificiale, cu arbori roditori, cu partere de flori artistic întocmite; apoi mai depărtişor, satul cu locuinţele ţăraneşti, biserica, casa arendăşască, magaziile, porumbarele şi toate acareturile necesare unei mari gospodării agricole. Ori în care parte ar fi dorit, găsea umbră sau soare, vederi pitoreşti sau loc de repaos.

Nu petrecuse însă o săptămînă în această stare de beatitudine, şi iată că primeşte o scrisoare printr'un om calare care venise dela Stînca; ast-

fel se numeşte o moşie a casei Rosnovăneşti situată în apropiere de o poştă de Iaşi,—unde pe un loc înalt, ce domină văile Jijiei şi a Prutului, se înalţă o casă boerească care s'ar putea numi şi regească. Marele Vistier Rosnovanu întreba pe cocoana Marghioliţa de sanatate, şi o anunţa că peste trei zile va veni spre a-i supune omagiurile. Cocoana atunci chemă pe Săndulache şi-i arătă scrisoarea, cerîndu-i părerea: ce răspnns să-i dee.

„Răspundeţi cum poftiţi, sînteţi stăpînă.

— Dar nu voiu, dragă, să primesc pe nimeni, şi mai puţin pe acest om care mă plictiseşte cu curtenirile. Ştiu bine că lumea vorbeşte, mi se pare, pe comptul meu. Se şopteşte că aşi fi amanta lui. Eu însă am conştiinţa împacată că n'am insultat onoarea casei tatălui tău. Pot lua de martor pe Dumnezeu, că acest om nu m'a atins.

— Atunci n'aşi înţelege pentruce l-aţi primi.

— Dar nu vezi că el nu-mi cere voe, obrazniculi ci mă anunţă. Ar avea aerul că-mi porunceşte să-l aştept. Şi dacă va veni şi va stărui să se urce la mine, trebui-va să mă încui într'o cameră sau să fug de-acasă?

— Dacă îmi dai voe mie, îi voiu opri intrarea dela poarta cea mare.

— Dacă poţi face aceasta, spune trimisului că eu nu primesc pe nimeni şi să nu se ostenească a veni.

După conciliabulul ce avu cu arendaşul, un vechiu om al casei, de origină ungur (care mai tîrziu îmi spuse aceste amănunte), Bulubaşa ţiganilor boereşti fu chemat şi i se porunci ca să aducă la curte o sută de oameni din cei mai voinici şi mai bătăioşi.

Ordinul fu executat cu punctualitate. Adouazi o sută de Faraoni voinici, pletoşi şi spătoşi, gratificaţi fiecare cu cîte doi sorocoveţi şi tămîiaţi cu cîteva vedre de vin şi rachiu, primiră ordin ca să se înarmeze cu ciomege şi măciuci şi să meargă subt ordinele vătafului de curte la hotarul moşiei, unde cu orice preţ să respingă venirea unui boier străin, care s'a aflat că vine cu duşmănie asupra casei boereşti.

Ţiganii auzind apoi că, dacă s'ar purta bine, vor avea şi cinci buţi de vin, strigară şi se jurară într'o unire că vor şi mînca fript pe boierul acela, dacă nu se va întoarce de unde ar veni.

Cu această oaste împrovizată, vătaful de curte, un vechiu om al casei plin de devotament, se duse la hotarul moşiei, unde se postă într'un

cringuleţ, aproape de drumul cel mare, ce ducea dela Iaşi spre Botoşani.

Rosnovanu, care prin omul ce trimisese cu scrisoarea aflase despre mijloacele de aparare dela Ruginoasa, care prin urmare se aştepta la eventualitatea unei ostilităţi, luă cu sine cincizeci de feciori boereşti* călări, înarmaţi, cu cîte-o flintă, şi zece Arnăuţi pe care îi luase în serviciu cînd a aflat că rivalul său trimisese zece asemenea oameni la moşie. Până a nu se apropia de hotarul Ruginoasei, află dela un drumeţ despre tabăra ţigănească care avea să-i aţie calea. Atuncea el ordonă tuturor oamenilor săi ca să-şi schimbe încărcăturile dela puşti, înlocuind gloanţele cu ploae sau halice mici de turturele, spunîndu-le că, în caz de-a vedea ceva ţigani că se obrăznicesc, să tragă în ei cu ploae dela briu în jos. Aceasta se şi execută. Cînd ciomăgaşii se iviră, călăreţii îi primiră cu o salvă descărcată

* Subt regimul Regulamentului Organic, proprietarii aveau privilegiul de a scuti cîte unul din zece locuitori ţerani (după alegere) de orice impozite sau prestaţiuni către Stat, subt titlul de *feciori boereşti*. Aceştia nu erau supuşi nici la munca obligatorie a *boerescului*, fiindcă drept orice sarcină aveau obligaţiunea de a secunda pe proprietar la executarea lucrărilor cîmpului. Diacoace de Milcov asemenea servitori se numeau *isprăvnicei*.

foarte de aproape. Ţiganii, care nu avuseseră vorbă să se bată în contra puştelor, cînd s'au văzut pîrliţi de alice, au început a ţipa şi a da dosul în tufe, de unde nu s'au mai aratat; iar vataful ce-i conducea fu prins şi legat de un copac, pentruca să nu se poată lua după oastea sa.

Intrînd triumfător în sat, Rosnovanu avu a întimpina rezistenţa dela castel. Căpetenia Arnăuţilor săi îl asigurase că cu o sută de galbeni va face pe conaţionalii săi din năuntru să fie inofensivi. Plăeşii, care aveau ordin să se pue la metereze şi de acolo să tragă asupra asediatorilor, s'au servit în adevăr cu armele lor, dar, de frica pacatului ca să nu facă moarte de om, trăgeau în sus, pe deasupra capetelor oamenilor lui Rosnovanu. Aceştia însă, pregătiţi şi de topoare, în curînd sfărămară poarta cea mare şi năvăliră înlăuntru precedaţi de Arnăuţi. Atuncea plăeşii fugiră prin crîngurile grădinii, iar între Arnăuţi începu o luptă înverşunată. Pistoalele şi şuşanelele lor pocneau cu neîntrerupere; iar după o luptă de jumătate de oră, cei dinlăuntru se predară, iar cei din afară deteră asalt castelului. Acolo, în capul scării, se aţinea tînărul Săndulache cu un curaj cavaleresc ca să apere onoarea casei părintelui său. Se zice că el ar fi dat

mai multe focuri din armele ce le avea, şi că ar fi rănit vre-o doi din Arnăuţii lui Rosnovanu. Rezistenţa sa eroică însă n'a putut decît să-i cauzeze peirea: unul din asediatori îi înfipse un hangiar în piept! Cadavrul fu dat la o parte. Iar coconul Nicolache întrînd nesuparat în casă şi găsind (după cum s'a zis şi după cum este şi probabil) pe cucoana Marghioliţa leşinată a găsit cu cale să o ridice şi s'o ducă la Stînca, spre a o deştepta şi a o consola.

După aceasta, plăeşii văzînd grozăvia petrecută în curtea boierească, se speriară şi apucară calea spre căminele lor dela munte.

In camera ce ocupam alături cu aceia a adjutantului, abia începuse razele soarelui ce răsărea a se răspîndi; abia ne sculasem spre a deschide fereastra ca să ascult ciripirile păserilor, şi deodată văzui că intră la mine comptabilul Codreanu urmat de camardinerul boierului (pe jumătate îmbracat) şi arendaşul dela Ruginoasa (încă plin de praful de pe drum), cu figurile consternate. Imi spuseră fatala noutate, rugîndu-mă să merg eu ca s'o comunic sus boierului. Crezui că e mai bine să o comunic mai întăiu fiilor lui, pentruca ei s'o ducă tatălui lor. Era numai Iorgu acasă; petrecuse toată noaptea la

Anca, dela care se întorsese aproape de ziuă: Dormea sus; abia îl putui deştepta. Îi spusei totul repetîndu-mă de două-trei ori, aflîndu-se ameţit de somn. După ce m'a ascultat, îmi declară că n'are curajul să meargă la tată-său. Deci căzu pacatul pe mine.

Mă urcai sus, urmat de cei ce veniseră la mine. Intrăi călcînd încetişor, pe uşa camerei de culcare, care nu era încuiată. Bătrînul dormea. Nu m'a simţit până l'am mişcat de picioare. Deschizînd ochii şi văzîndu-mă întrebă: Ce este?

— O tristă veste, Excelenţă.

— Cum? Ce? zise, sculîndu-se în sus.

— Cuconu' Sandulache la moşie a avut loc o întîmplare...

— Ce întîmplare? spune!

— Nişte Arnăuţi l-au ucis.

— Ce? Cum? Care Arnăuţi?

— Nişte Arnăuţi ai lui Rosnovanu.

— Şi Marghioliţa...?

— Ripită şi dusă la Stîncă...

— Ce? Cum? rîpită?.. Cine a adus vestea?

— Iancik arendaşul...

— Unde-i?

Alergai şi introdusei pe Iancik. Acesta-i spuse totul. Nu voiu face tabloul sfîşietor al du-

rerii şi disperării bietului bătrîn. Oricine îşi poate imagina lamentaţiunile unui om care sufere deodată două lovituri atît de teribile. In adevăr, aşteptam să-l vedem nebunind pe omul acesta. Au avut însă o prea mare forţă creerii şi inima lui. După două ore de plînsete şi gemete, păru a se linişti şi a se reculege. Ordonă comptabilului său ca să se ducă, împreună cu arendaşul, pentruca să îngroape pe nenorocitul Săndulache. Mă rugă şi pe mine ca să merg cu dînşii.

Pe la opt ore, bătrînul se duse la palat. Intră la Vodă, pe cînd se îmbrăca; singur el avea voe a intra neanunţat şi la orice oră. Căzu la picioarele Domnitorului, strigind: „Dreptate, dreptate, Măria Ta!"

— Ce dreptate? pentruce? ce ţi s'a întîmplat, vere? Ce ai? spune-ne... linişteşte-ne... fii barbat...

Bietul bătrîn de astădată se simţi rău. Plînsetele lui, urmate de un sughiţ neîntrerupt, nu-l lăsau să vorbească ca să spue ceiace voia. Căzu într'un fel de sincopă. Doctorul Basseraux, care şedea peste drum de palat, fu adus. Acesta îi dete nu ştiu ce, şi în fine îl deşteptă. Domnitorul îndată ce ascultă cauza care-l adusese, chemă pe colonelul Scheleti şi pe Preşedintele Curţii criminale. Celui întăiu îi spuse să meargă cu o sută

de soldaţi de cavalerie la Stînca, să ridice pe Rosnovanu şi să-l ducă la faţa locului unde s'a comis crima, iar pe cucoana cu pricina s'o ducă la casa ei. Preşedintele Curţii primi ordin să meargă imediat la Ruginoasa, împreună cu Ispravnicul ţinutului, pentruca să facă instrucţiunea conform cu legea, fără a cruţa pe nimeni.*

După aceste dispoziţiuni se aştepta ca să se facă dreptate; şi o crimă care făcuse atîta senzaţie în capitala Moldovei, toată lumea aştepta să o vadă răzbunată.

Nu era tocmai uşor a pune mîna pe păsărelele dela Stînca. Oricît de voinic era Polcovnicul Scheleti, oricît de viteji erau Lăncerii puşi subt ordinele lui, nu puteau sări peste zidurile înalte care înconjoară castelul lui Rosnovanu, nici puteau sparge poarta cea cumplit ferecată. A lua cu asalt această fortăreaţă în miniatură, era cu atît mai greu, cu cît înăuntru se aflau vre-o patruzeci de oameni armaţi bine, care ar fi putut înfrunta şi puterile a o mie de năvălitori. Deaceia Polcovnicul raportînd despre dificultă-

* In Moldova pe atuncea nu erau procurori. Aceştia s'au instituit mai tîrziu, după unificarea legislaţiunii judiciare subt Cuza-Vodă.

ţile ce întimpina, cerea ca numaidecit să i se trimită parcul de artilerie pentruca să facă o spărtură în zid. Vodă însă nu voia a ridiculiza artileria, fiindcă era compusă numai dintr'un tun (şi acela mititel), ci trimise ordin ca să ţină asediat castelul, până cînd cei din lăuntru, nevoiţi de foame, se vor preda.

Dar oricît îşi făcea curaj şi Rosnovanu, după şapte-opt zile de asediu, văzînd: pe deoparte că unii din servitori începuseră a dezerta sărind noaptea peste ziduri, iar pe de alta, că proviziunile i se împuţinau, — văzînd mai ales că-i fugise chiar bărbierul, fără de care se vedea expus a se face mustăcios, ceiace credea că l-ar face de rîs în ochii cucoanei care-i mărturisise că-i plac barbaţii raşi, — văzînd zic, toate acestea, începu a vedea că se îngroaşă gluma şi că în cele din urmă are să fie prins. A comunicat deci cucoanei îngrijirile sale şi i-a cerut avizul. Cucoana atuncea îi spuse că ea într'un singur mod crede că l-ar scapa.

— Care mod, îngerul meu?

— Un mare sacrificiu: să mă laşi să mă întorc la el.

— Şi ce voiu face eu fără de tine?

— Vei răbda puţin, şi apoi iarăşi voiu fi a ta pentru totdeauna.

— Fă ce vrei, sufletul meu!

Cucoana Marghioliţa, care ştia să şi scrie după cum ştia să farmece lumea, scrie o epistolă foarte patetică iubitului ei soţ. Ea califică de infamă purtarea rîpitorului ei. Ea deplînse nenorocita perdere a lui Săndulache, căzut victimă devotamentului său pentru dînsa. Ea în fine îi spune că Rosnovanu, cedînd lacrimelor ei, s'a înduplecat a-i da drumul spre a se întoarce la căminul conjugal, cu condiţiune ca să înceteze orice urmărire sau anchetă asupra lui şi să treacă cu buretele peste evenimentele dela Ruginoasa.

Această epistolă (stilizată în franţuzeşte, bine înţăles) fu recomandată Polcovnicului Scheleti spre a o trimete imediat d-lui Ministru din lăuntru. Acesta o primi la ora dejunului. Eram faţă. Nu mi-aşi fi putut închipui în viaţa mea o transfigurare ca aceia ce am văzut la omul acela, care, decînd cu grozăviile acestea, era neîncetat trist şi cu lacrimile în ochi.

Deodată figura sa s'a înseninat, gura sa începu a surîde şi, sculîndu-se răpede de pe scaun, zise să-i pue caii. In mai puţin de un pătrar de oră, îşi făcu tualeta, coborî scara şi, urcîndu-se în trăsură, strigă: „La Palat!“

Mihai Vodă cum îl văzu, îl întrebă: Ce mai

veste? Pus-au mîna pe Rosnovanu? Dusu-l'au la Ruginoasa?

— Încă nu, Măria Ta. Dar pare că lucrul trebue să iee o altă turnură. Marghioliţa nu e vinovată. Ea a fost rîpită şi e captivă acolo. Tocmai voiam a vă spune că am primit o scrisoare dela ea, adusă de un lăncer. Îmi spune că a reuşit a îndupleca pe Rosnovanu s'o libereze, dar cu o condiţiune..

— Ce condiţiune?

— Ca ancheta să înceteze.

— Cum? Să rămie nepedepsită moartea lui Săndulache?

— Va fi greu de dovedit vinovatul în orice caz. După informările ce am luat, Rosnovanu n'a luat parte la omor, nici a dat ordin cuiva. Lovitura ce i s'a dat a fost din partea unui Arnăut, grav rănit de un glonţ al lui Săndulache, şi acest criminal şi-a luat pedeapsa, fiindcă a murit a doua zi. A fost precum vedeţi, un joc al fatalităţii.

— Şi ce voeşti să se facă?

— Să se întoarcă comisiunea de anchetă, să nu se mai facă nici-o urmărire. Mă rog Măriei Tale, fă ca să se treacă cu buretele peste această nenorocită afacere.

— Dar ce va zice lumea... opiniunea publică?

— Care lume? Bonjuriştii şi pantalonarii? Dac' ar fi să ţinem compt de ce zic nebunii, ar trebui ca şi Măria Ta să te cobori de pe Tron. A, nu! pentru Dumnezeu, nu mai ziceţi că există în serios o opiniune publică: aceasta ar fi un rău exemplu.

— Bine, fie! Fă ce vrei, şi lasă-mă 'n pace! termină Vodă întorcîndu-i spatele şi trecînd în altă cameră.

De îndată fu trimis un curier la Stîncă, cu ordinul ca să se întoarcă armata de asediu. Acest din urmă curier în aceiaşi sară întorcîndu-se, a adus răspuns că cocoana Marghioliţa va face întrarea sa în Iaşi adouazi la şapte ore.

La ora indicată, marele Logofăt şi ministru din lăuntru urcîndu-se în trăsura sa de gală, trasă de patru cai, însoţit şi de doisprezece slujitori călări, — de care avea facultatea ministrul de interne a se servi la ocaziuni de parade, — apucă spre dealul zis Copoul. Il urmai şi eu într'o birjă, însoţit de comptabilul Codreanu. Acolo, la o răspîntie de unde se face drumul spre Sculeni, după o aşteptare de cîteva minute, se vede venind în galop o trăsură cu patru cai mari negri şi apropiindu-se aproape de trăsura ministerială. Din acea trăsură se coborî coconul Nicolache Rosnovanu şi, dînd mîna cocoanei Mar-

ghioliței, o ajută a se cobori și apoi a urca în trăsura Excelenței sale marelui Logofăt. După aceasta, trăsura lui Rosnovanu se întoarse spre Stînca în galop, iar a Ministrului aduse la domiciliul conjugal pe prea frumoasa cocoana Marghioliță, spre a răspîndi fericirea și veselia în casa care de atîtea zile se afla în doliu de lipsa ei.

*

Trecuseră aproape două luni dela aceste evenimente. Toamna începuse a schimba fața arborilor: foile lor multicolore începeau a cădea. Căldura însă să menținea; abia dimineața se simțea ceva mai răcoare, cînd cădea cîte-o ușoară brumă. Această stagiune, cași cea de primavară, îmi plăcea foarte mult, fiindcă admirarea naturii mă aarunca deseori în reverii delicioase. Mă sculam, ca totdeauna, foarte dimineață ca să privesc răsărirea soarelui. Mă îmbracam răpede și mă urcam în balconul cel mare despre sud, de unde privind ca într'o panoramă orașul cu turnurile bisericilor și dealurile frumoase despre Răpedea și Galata, ascultam fișiitura frunzelor ce cădeau de pe arbori într'un mod aproape cadențat, după suflarea vînturilor.

Intr'una din acele dimineți, pe la orele cînd încă toată lumea dormea în casă, văd intrînd pe

poartă o trăsură mare închisă, cu doisprezece cai, mînaţi de trei surugii, care, în contra obiceiului lor tradiţional, de astădată nici ţipau, nici pocneau cu bicile.

Curios de a vedea cine soseşte, intru în salon ca să alerg spre scară. Trebuia să traversez salonul, care era imens de lung. Dar pănă să ajung la extremitatea unde era uşa de eşire, văd o femee învoaiată, cu un mic sac de voiaj în mînă, mergînd răpede spre eşire, atît de preocupată de plecarea ei, încît nici şi-a întors faţa spre mine care mergeam tot în direcţiunea aceia. Indesii paşii, dar ea era mai agilă decît mine, şi pe cînd eu mă coboram pe scară, trăsura pleca, de astădată cu plesnete şi cu pocnete de bice din partea surugiilor. Eram mistificat. Din fericire găsesc un rîndaş care mătura scara de jos. Il întreb: cine s'a urcat în trăsură? El îmi zice: o cocoană! — Cine mai era în trăsură? — Un boer. — Mare minune! — Mă reurcai şi apucai pe un coridor, care ştiam că da spre buduarul cocoanei, în faţa căruia era o cămăruţă. Acolo găsesc pe cameristă că-şi făcea o boccea ca de plecare. O întreb ce însemnează asta? Ea îmi răspunde, surîzînd, că cocoana i-a dat drumul, fiindcă dumneaei s'a dus. — Unde? —

Nu ştie.— Cu cine?—Nu ştie—Atunci sentimentul datoriei am simţit că-mi dicta să dau alarma.

Alerg la camera de culcare a boerului, intru, îl deştept şi-l întreb de ştie despre plecarea cocoanei. — „Ha? Ce?“ şi merse iute spre uşa ce da în camera ei de culcare. — Închisă. Bate cu amîndoi pumnii. — Nimeni nu răspunde. — Atunci o scenă sfişiitoare, încît mă petreceau şi pe mine lacrimile. Bietul bătrîn plîngea, zbiera, se bocea, tăvălindu-se pe jos ca copiii.

După ce i se mai potoli durerea şi se linişti ceva, îmi zise ca să trimit să cheme pe Aga de oraş şi pe Privileghe, antreprenorul poştelor. Aceştia venind, pe cel întâiu îl însărcină să cerceteze pe ce barieră a eşit Rosnovanu. In mai puţin de jumătate oră, aduse răspuns că a eşit pe bariera Păcurarilor, însoţit de o cocoană vualată. Atuncea înţălegînd că a apucat drumul mare al Botoşanilor, zise lui Privileghe ca să răpadă un curier cu ordin către căpitanii de poştă ca nu cumva să-i sloboadă cai; iar de se va arata cumva, să-l ţie pe loc şi să raporteze.

Ordinul se execută; curierul plecă pe urmele răpitorului. La poşta dela Tirgu-Frumos aflînd că a luat cai de poştă, s'a luat după el; dar oricît mergea el de iute, Rosnovanu mergea şi mai iute, fiindcă da cîte un galben de fiecare su-

rugiu. Adouazi curierul se întoarse cu răspuns că coconul Nicolache a trecut graniţa pe la Mihăileni, cu pasport în toată regula.

Peste cîteva zile, o scrisoare anonimă venită dela Cernăuţi cu recepisă, anunţă pe Ministrul de Interne al Moldovei că soţia s'a cununat cu Vistierul N. Rosnovanu în ziua de... la moşia Cernauca, proprietate a familiei Hurmuzache.

N'a trecut o lună după aceasta, şi s'au cetit în toate bisericile din Iaşi, o carte de blestăm fulgerătoare asupra lui Rosnovanu şi a familiei sale, declarînd căsătoria lui de anticanonică şi pe dînsul de călcător al religiei. Se înţelege că această carte de blestem s'a scos după intervenţiunea guvernului Moldovei cătră Patriarhie.

După aceste evenimente, bătrînul Sturdza îşi cam perduse echilibrul facultăţilor intelectuale; cam căzuse în copilărie. Nu tîrzîu el fu înlocuit cu Stefan Catargiu, dar compensat prin aceia că fiului său i s'a dat portofoliul de externe. Eu încă nu mai eram funcţionar al ministerului de interne: din cauza unei poezii satirice ce publicasem în *Foaia de Minte şi Inimă* din Transilvania, fui destituit după insistenţele consulatului rusesc. Urmarea evenimentelor ce mă privesc le poate afla cetitorul în seria *Suvenirilor* din

anul 1848. Permită-mi-se însă să fac o săritură peste un hop de vre-o zece ani şi mai bine.

In anul 1857 însurîndu mă, am plecat cu mireasa mea să fac o călătorie în străinătate. Imbarcîndu-mă pe un vapor al Companiei de navigaţiune danubiană, aflai că, într'o cabină rezervată, călătoreşte şi N. Rosnovanu spre Viena, ca să se caute cu medicii, aflîndu-se bolnav de dropică. La timpul prînzului, am văzut în cîteva rînduri pe cocoana Marghioliţa, pe care abia am recunoscut-o, de tristă, abătută şi svîntată ce era. Nici ea nu m'a recunoscut pentru motivul natural că trecuse atîţa ani de cînd nu mă văzuse, şi în intervalul acesta mă schimbasem şi eu. Adouazi, dîndu-se în vorbă cu regretatul Mitică Kreţulescu, care mergea şi el spre Viena, dela acesta s'a aflat cine eram eu. După revelaţiunea aceasta, îndată a venit să-mi întindă mîna şi să mă întrebe dacă sînt vechea ei cunoştinţă. Apoi, caşi cum ar fi avut nevoe de o intimitate, apucă a mă întreba mai întăiu despre viaţa mea, şi apoi a-mi povesti despre a ei. Imi spuse cum, după ce s'a cununat în Bucovina şi a auzit de blestemul Patriarhiei, au îmbrăţişat mai întăiu religiunea catolică; cum după ce s'au certat cu popii catolici, s'au făcut luterani; cum apoi, după intervenţiunea lui Vodă Ghica (care-i

era văr) deslegîndu-se cartea de blestăm, a revenit la religiunea strămoşească şi după o emigraţiune de şase ani s'a reîntors în patrie. Acuma barbatul ei, căzînd grav bolnav de droprică, îl ducea la Viena pentruca să-l opereze.

Tot drumul cît am călătorit până la Pesta, ea nu înceta de a mă aborda şi a-mi vorbi cu multă afecţiune: părea a-şi rememora cu plăcere viaţa din casa bătrînului Sturdza, şi astă dată deplîngea soarta lui, aflînd că a căzut în mizerie şi că a avut un atac de apoplexie. Iar cînd şi eu îi spuneam despre senzaţiunile ce resimţeam cînd pentru prima oră am văzut marea ei frumuseţă, nu se putea opri de a-mi întinde mîna spre a-mi mulţămi.

La Pesta avînd a mă coborî, ne despărţirăm: ea trebúia să meargă pe apă până la Viena. De atuncea nu s'a mai întîmplat să o întîlnesc.

Dar iată-mă nevoit să fac o săritură şi mai mare.

In anul 1887 m'am dus să asist la solemnitatea sfinţirii Mitropoliei din Iaşi, urmată cu mare pompă. Adouazi de sfîntul Gheorghe mă aflam la nepoata mea Amelia Ganea — soţia prefectului — unde era Regele în gazdă. Pe la 4 ore am văzut intrînd în curte o trăsură-căleaşcă, în care o fiinţă mică, gîrbovită şi aproape

uscată, şedea ghemuită într'un colţ. A trebuit să-mi spue cineva că este acea falnică persoană, care se numise cocoana Marghioliţa, singura, unica şi necomparabila frumuseţă a Moldovei. Ea venise să întoarcă vizita ce-i făcuse Majestatea Sa Regele; dar neputîndu-se cobori, fiind bolnavă, depuse buchetul său în mînele unui ofiţer de ordonanţă. In luna Decembrie a anului 1887 — nu ţin minte ziua — gazetele din Iaşi anunţau că această nobilă şi măreaţă damă, care a jucat un aşa mare rol în ţară, care da ton societăţii elegante din Iaşi, care reprezenta nobleţa şi fastul aristocraţiei moldovene, care a ştiut în cele din urmă a se face venerată chiar cu uitarea pacatelor ei din trecut, a părăsit lumea celor vii!

1888, Iunie.

BIBLIOTECA UNIVERSITĂŢII IAŞI

„FOI VOLANTE“

„Foi Volante“ este o bibliotecă de răspîndire, fără să fie o bibliotecă de popularizare. In această colecţie Institutul de Editură „Viaţa Romînească“ va tipări operele celor mai însemnaţi scriitori romîni şi străini.

Formatul volumelor fiind mic, opera scriitorilor tipăriţi va fi selecţionată. Se va alege numai ceiace este eminent, numai ceiace poate avea un interes deosebit pentru cetitor.

Acest format redus va face cu putinţă ca preţul fiecărui volum să fie destul de modest şi deci suportabil in momentele acestea cînd, din cauza scumpetei generale, cărţile au ajuns la preţuri exorbitante.

Aşadar prin colecţia „Foi Volante“ Institutul de Editură „Viaţa Romînească“ pune la îndămînă publicului o serie de opere scurte, bune şi eftine.

Pînă acum au apărut:

Caragiale. — Culegeri Postume, Preţul 2.50 lei.
C. Dobrogeanu-Gherea, — Poetul ţărănimei (G. Coşbuc) . . . . . Preţul 5 lei.
Anatole France. — Paiaţa Maicii Domnului şi Mustafa Efendi ajunge Mecarie Monahul de
G. Galaction. . . . . . Preţul 2 lei.
Mihail Sadoveanu, — In amintirea lui Creangă . . . . . Preţul 3 lei.
M. Lermontov. — Demonul . . . . . Preţul 2 lei.
M. Sevastos. — Rime sprintene, Preţul 3 lei
D. D. Patraşcanu, Strategie şi O escursie de plăcere . . . . . Preţul 3 lei.
Caragiale, 1907. . . . . Preţul ....
Şalom Alechem. — Staţia Baronovici, etc. Pr. ....
G. Ibrăileanu. — După Războiu, Preţul 4 lei.

BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ IAŞI

68·914

In editura „Viaţa Romînească"—Iaşi:

Mihail Sadoveanu. — Umbre . . . Pr. 10 lei.
G. Topîrceanu. Strofe Alese (Balade vesele şi triste) . . . . . Preţul 6 lei.
Radu Rosetti. — Poveşti Moldoveneşti. Pr. 12 l.
G. Ibrăileanu. — Note şi Impresii (Studii critice) . . . . . Preţul 12 lei.
Ediţie pe hîrtie velină . . . . Preţul 25 lei.
W. de Kotzebue. — Lascar Viorescu (Roman din viaţa Moldovei) . . . . Preţul 10 lei.
W. de Kotzebue. — Din Moldova. Pr. 10 lei.
Mihai Codreanu. — Cyrano de Bergerac (Versiune în romîneşte premiată de Direcţia Generală a Teatrelor) . . . . . Preţul 15 Lei.
M. Codreanu. — Cântecul Deşertăciunii. Pr. 8 l.
M. Codreanu. — Statui . . . . Preţul 8 l.
Knut Hamsun. — Pan . . . . . Preţul 10 l.
Povestiri fantastice (Culegeri alese şi traduse de M. Carp) . . . . . Preţul 12 lei.
E. Daenell. — Statele - Unite din America . . . . . Preţul 6 lei.
Andr. Latzko. — Oameni în Războiu. Pr. 8 lei.
I. I. Mironescu. — Oameni şi Vremuri. Pr. 10 l.
G. Galaction. — Răboji pe bradul verde. Pr. 9 l.
Dem. Botez. — Floarea Pămîntului. Pr. 10 l.
Romulus Cioflec. — Lacrimi Călătoare. Pr. 10 l.
John Maynard Keynes. — Urmările economice ale păcii . . . . . Preţul 12 lei
L. Rebreanu. — Ion (roman, 2 vol.) Pr. 32 lei.
G. Fr. Nicolai. — Biologia Războiului (Prelucrare de E. Relgis) . . . . . Preţul 14 lei
C. Stere. — Indiferatură. . . . Preţul 12 lei.
P. Andrei. — Problema Fericirii . Pr. 10 lei.
M. Sadoveanu. — Cocostîrcul albastru Pr. 14 l.

Institutul de arte grafice şi editură „Viaţa Romînească"—Iaşi.

LEGATIUNEA
BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ
IAȘI
12 SEP. 1941

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY